

Stipkovits Tamás István: Útmutató kutatóknak II. rész – Ha nem szabadalom, akkor mintaoltalom?

A szerző a Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi és Agrárjogi Tanszék egyetemi tanársegédje; valamint a Matthias Corvinus Collegium, Jövő Technológiák Műhely kutatója.

Jelen sorozatunk segítséget kíván nyújtani – elsősorban a felsőoktatásban vagy állami kutatóintézetekben dolgozó – kutatók számára, hogy képesek legyenek minél tudatosabban felmérni kutatási eredményeik üzleti hasznosíthatóságát, és hogy hatékony lépéseket tudjanak tenni a piacra vezetés szempontjából. A második rész azzal a kérdéssel foglalkozik, hogyha nem állnak fenn a szabadalmaztathatóság feltételei, akkor milyen mintaoltalmak megszerzésén érdemes gondolkodni?

Előző írásunkból kiderült, milyen kritériumokat kell elérnie egy találmánynak ahhoz, hogy szabadalmi oltalomban részesüljön. Felmerülhet a kérdés, amennyiben az általunk kikutatott eredmény nem felel meg ezen elvárásoknak, akkor milyen más oltalmi formációban lehet gondolkodni? Jelen írás a szerzői jogi alakzatok ismertetésére (pl.: szoftverek minősítése) nem tér ki, hanem a használatiminta-oltalmat és a formatervezésiminta-oltalmat mutatja be részletesebben.

A szabadalomhoz legközelebb a használatiminta-oltalom áll, amit a „kis-találmányok” oltalmaként is szoktak emlegetni (Lontai, Faludi, Gyertyánfy & Vékás, 2020, p. 333). Kritériumrendszere valóban mutat hasonlóságokat a nagytestvérrel. A használatiminta-oltalomnál a jogi védelem tárgya nem a találmány, hanem a „minta”, ami magában foglalja a tárgy kialakítását, szerkezetét vagy részeinek elrendezését (1991. évi XXXVIII. törvény, a továbbiakban: Hmt. 1. § [1] bek.). A mintával kapcsolatban pedig elvárás, hogy új, feltalálói lépésen alapuló és iparilag alkalmazható legyen (Hmt. 1. § [1] bek.). Az újdonság kritériuma a használatiminta-oltalomnál nem tartalmaz eltérést a szabadalmi oltalomhoz képest, a technika jelenlegi állását kell meghaladnia, vagyis ne létezzen olyan újdonságrontó tényező (írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel), ami bárki számára hozzáférhetővé tette az elsőbbség időpontja előtt a mintát (Hmt. 2. § [1] és [2] bek.).

A feltalálói lépés azonban már megnevezésében is eltér a szabadalomnál használt feltalálói tevékenységtől. Ugyanis a szakember helyett a mesterségben járatos személy számára kell, hogy ne minősüljön nyilvánvalónak a minta (Hmt. 3. § [1] bek.). A Fővárosi Ítéltábla Pkf. 25.032/2009/3. számú döntésében rámutatott arra, hogy a szakembertől az különbözteti meg a mesterségben járatos személyt, hogy elméleti tudása alacsonyabb szintű az előbbinél, ugyanakkor az adott területen rutinnal, gyakorlattal rendelkezik. Ennek a kritériumnak a teljesülésénél is – hasonlóan a szabadalmi oltalomnál látottakhoz – az válik meghatározó kérdéssé, hogy az anterioritásokból (vagy más néven ellentartások, az újdonságkutatás során feltárt dokumentumok, melyek a vizsgált bejelentés elsőbbségi időpontját megelőzően kerültek nyilvánosságra, lásd: a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának [meghatározása](#)) egy mesterségben járatos szakember számára közvetlenül következik-e a megoldás, vagy pedig az anterioritások együttes alkalmazásával (kombinálásával) felismeri-e a megoldást.

Ebből adódóan a használatiminta-oltalom tárgyául szolgáló mintának valamilyen olyan műszaki többlethatással kell rendelkeznie, ami valamilyen alkotó jellegű tevékenységet feltételez. Az idézett ügyben egy „közlekedésbiztonságfokozó útelemrendszerrel” (fekvőrendőrrel) kapcsolatban merült fel annak kérdése, hogy a feltalálói lépés követelményei teljesülnek-e. Az egyik központi kérdés pedig az volt, hogy az aszfalt rögzítőanyagként való használata mennyiben minősülhet a mintaoltalom elemének (ugyanis az aszfalt, „mint ragasztó” rögzítette az útelemeket). Mivel az aszfalt ismert alkalmazási területe az utak kőburkolatának összeragasztása, ezért ez a megoldás a mesterségben járatos személy számára nyilvánvaló kellett, hogy legyen. Világossá vált tehát, hogy a feltalálói tevékenységhez képest a feltalálói lépés kevésbé szigorú kritériumokat vár el. A Hmt. 3. § (1) bekezdése azonban mégis nevesít olyan konkrét elvárásokat, melyeknek a feltalálói lépés esetén is meg kell felelni: „*a feltalálói lépés meglétét nem alapozza meg önmagában az a körülmény, hogy a technika állását több forrás együttesen határozza meg, vagy az, hogy a technika állását részben vagy egészben idegen nyelvű források határozzák meg.*” A törvénymódosítás miniszteri indokolása kitért arra, hogy bizonyos esetekben egyértelműen meg kell húzni a határt: több ellentartás kombinálásával és idegen nyelvű források ismeretével még nem valósul meg a feltalálói lépés követelménye.

Oltalmak	Szabadalmi oltalom	Használatiminta-oltalom
Fő kritériumok	Szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén. (Szabadalmi tv. 1. § [1] bek.)	Használatiminta-oltalomban részesülhet minta, ha új, feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható. (Hmt. 1. § [1] bek.)
Újdonság	Új a találmány, ha nem tartozik a technika állásához. A technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbség időpontja előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált. (Szabadalmi tv. 2. § [1] és [2] bek.)	Új a minta, ha nem tartozik a technika állásához. A technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbségi időpont előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált. (Hmt. 2.§ [1] és [2] bek.)
Feltalálói tevékenység/ lépés	Feltalálói tevékenységen alapul a találmány, ha a technika állásához képest szakember számára nem nyilvánvaló. (Szabadalmi tv. 4. § [1] bek.)	Feltalálói lépésen alapul a minta, ha a technika állásához képest a mesterségben járatos személy számára nem nyilvánvaló. (Hmt. 3. § [1] bek.)
Ipari alkalmazhatóság	Iparilag alkalmazható a találmány, ha az ipar vagy a mezőgazdaság valamely ágában előállítható, illetve használható. (Szabadalmi tv. 5. § [1] bek.)	Iparilag alkalmazható a minta, ha valamely iparágban – ideértve a mezőgazdaságot is – előállítható vagy használható. (Hmt. 4. §)

1. ábra: A szabadalmi és a használatiminta-oltalom kritériumainak összehasonlítása (Szabadalmi tv. és Hmt. alapján a szerző saját szerkesztése)

A formatervezésiminta-oltalom jogi szempontból a termékek egyedi külső kialakítását hivatott védeni, ugyanis a piaci viszonyok között nemcsak az adott termék műszaki-fizikai használhatósága bír jelentőséggel, hanem a külső megjelenése is releváns (Lontai, Faludi, Gyertyánfy & Vékás, 2020, p. 343). Az oltalom megszerzésének feltételei, hogy a minta új és

egyéni jellegű legyen (Formatervezési tv. 1. § [1] bek.). Az újdonság követelménye akkor teljesül, ha azonos minta nem jutott nyilvánosságra az elsőbbség időpontját megelőzően (Formatervezési tv. 2. § [1] bek.). Az egyéni jelleg szempontjából az a mérvadó, hogy az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tegyen, ennek megítélésénél szerepe van annak is, hogy az adott ágazatban a szerző milyen alkotói szabadságfokon hozhat létre mintát (Formatervezési tv. 2. § [1] és [2] bek.). A minta pedig valamilyen termék (bármely ipari vagy kézműipari árucikk) egészének vagy részének megjelenése, amit díszítésének külső jellegzetességei eredményeznek (lásd: a rajzolat, a körvonalak, a színek stb.).

Formatervezésiminta-oltalom		
Formatervezésiminta-oltalomban részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta. (Formatervezési tv. 1. § [1] bek.)		
Újdonság	Egyéni jelleg	Minta
Azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra az elsőbbség időpontját megelőzően. A mintákat egymással azonosnak kell tekinteni akkor is, ha külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek. (Formatervezési tv. 2. § [1] és [2] bek.)	Az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tesz. Az egyéni jelleg megítélésakor figyelembe kell venni, hogy a szerző – különösen a termék természetére és az ipari, illetve kézműipari ágazat sajátosságaira tekintettel – milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát. (Formatervezési tv. 3. § [1] és [2] bek.)	Valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei eredményeznek. (Formatervezési tv. 1. § [2] bek.) Terméknek minősül bármely ipari vagy kézműipari árucikk. (Formatervezési tv. 1. § [3] bek.)

2. ábra: A formatervezési minta oltalom tartalmi feltételei (Formatervezési tv. alapján a szerző saját szerkesztése)

A Fővárosi Ítéltábla Pkf. 25071/2011/6. számú ítéletében két hagyományörző egyesület közötti jogvitában foglalt állást az újdonság és az egyéni jelleg követelményével kapcsolatban. Az ügy lényege, hogy mindkét fél ugyanattól a szabómestertől rendelt meg egy olyan, mentéből, dolmányból és süvegből álló „díszegyenruhát”, aminél csak a zsinórozásban volt eltérés.¹ Az egyik fél formatervezésiminta-oltalomként szabadalmaztatta az elkészült egyenruhákat, amire a másik fél megsemmisítési kérelmet nyújtott be. A bíróság úgy ítélte meg, az újdonság követelménye sérült azzal, hogy az oltalom hatóságához való bejelentése előtt a másik egyesület tagjai már a szigetvári Zrínyi-ünnepségen felvették a ruházatot, így az nyilvánosságra került. A két díszegyenruha tájékozott használóra (aki ismeri a XIX. századi díszmagyar jellegzetességeit) sem tesz eltérő benyomást, a Formatervezési tv. 4. § (3) bek. b) pont szerinti türelmi időre vonatkozó „kimentés” pedig azért nem alkalmazható, mivel nem volt tényleges együttműködés a két egyesület között a minta nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban. A Formatervezési tv. 4. § (3) bek. a) pontjában megfogalmazott „csalárd

¹ A szigetvári polgármester külön kikötötte, hogy egy 1842-ben festett kép alapján készüljenek a díszegyenruhák, amennyiben a Zrínyi-ünnepségen meg akarnak jelenni benne.

magatartás” pedig a szabó vagy a másik egyesület részéről nem volt megállapítható. Mivel az újdonság kritériuma nem teljesült a formatervezésiminta-oltalom elnyeréséhez, a bíróság helyt adott a semmisségi kérelemnek.

Egy másik esetben, a Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.30.372/2015/5. számú ügyében biztonsági záruk (plombák) egyezőségével kapcsolatban kellett állást foglalni, ugyanis a korábban létrehozott plombát formatervezési oltalomként lajstromozták. A kérdés az volt, hogy az egyéni jelleg vonatkozásában a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tesz-e a két plomba? Az érintett záruk alkotói mind a megrendelő által meghirdetett pályázatokon indultak, és nyertek egymás után. Mindkét plombatípus „L” betűt formázott, a hátsó oldalán pedig „MÁV B” felirat szerepelt, de különbség volt – többek között – abban, hogy a lajstromozott hatszög alapú, míg a másik négyzet alapú reteszelő részből állt. Jelen ügyben a tájékozott fogyasztó a vasúti teherszállításban részt vevő dolgozó volt, akinek a szemszögéből az minősül relevánsnak, hogy miként kell a szerkezetet felhelyezni, a sértetlenségét ellenőrizni és eltávolítani, ebben pedig maradéktalanul egyezést mutattak a plombák. Abban a kérdésben, hogy az ágazat (illetve a megrendelő) milyen mértékben szabott határt az alkotói szabadság fokának, a bíróság azzal érvelt, hogy a plombáknak számos kialakítása létezik, így sokféle kiviteli forma (szín, forma, szerkezeti kialakítás stb.) választható. A fenti érvelés alapján a bíróság formatervezésiminta-oltalom alá esőnek minősítette a korábban létrehozott plomba kialakítását.

Az egymástól eltérő oltalmak megszerzéséhez – ahogy az előzőekből is láthatjuk – eltérő feltételeknek kell megfelelni, ebből adódóan az oltalom jogosultját is más néven hívjuk, továbbá az oltalmak időbeli tartalma és tárgyi hatálya szempontjából is eltéréseket vehetünk észre.

Oltalmak	Szabadalmi oltalom	Használatiminta-oltalom	Formatervezésiminta-oltalom
Kritériumai	Szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén. (Szabadalmi tv. 1. § [1] bek.)	Használatiminta-oltalomban részesülhet minta, ha új, feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható. (Hmt. 1. § [1] bek.)	Formatervezésiminta-oltalomban részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta. (Formatervezési tv. 1. § [1] bek.)
Jogosultja	Feltaláló vagy jogutódja (Szabadalmi tv. 8. § [1] bek.)	Feltaláló vagy jogutódja (Hmt. 7. § [1] bek.)	Szerző vagy jogutódja (Formatervezési tv. 13.§ [1] bek.)
Oltalom időbeli tartalma	20 év (Szabadalmi tv. 22. §)	10 év (Hmt. 11. § [1] bek.)	5 év (max. 25 év) (Formatervezési tv. 19.§)
Oltalom tárgyi hatálya	Igéypontok (Szabadalmi tv. 24. § [1] bek.)	Igéypontok (Hmt. 13. § [1] bek.)	Ábrázolás (Formatervezési tv. 20.§ [1] bek.)

3. ábra: A szabadalmi, a használati- és a formatervezésiminta-oltalom összevetése (jogszabályok alapján a szerző saját szerkesztése)

Forrásjegyzék

1991. évi XXXVIII. törvény a használati minták oltalmáról (rövidítve: Hmt.)

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (rövidítve: Szabadalmi tv.)

2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról (rövidítve: Formatervezési tv.)

Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.30.372/2015/5. számú döntés

Fővárosi Ítéltábla Pkf. 25.032/2009/3. számú döntés

Fővárosi Ítéltábla Pkf. 25071/2011/6. számú döntés

Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter & Vékás Gusztáv: Polgári jog – Szerzői Jog és Iparjogvédelem, ELTE Kiadó, Budapest, 2020